

I

INTRODUCERE

1. Scopul lucrării

Scopul ultim al lucrării de față este căutarea adevărului.

Ceea ce ne propunem este studierea relațiilor dintre intervenția guvernamentală și piață, pe de o parte, și ciclul economic (și mai ales crizele) pe de altă parte. Este piața cauza ultimă a ciclului? Este el generat de intervenția guvernamentală? Care este soluția corectă pentru eliminarea acestui fenomen?

Nu trecerea exhaustivă în revistă a explicațiilor mișcărilor ciclice constituie scopul principal al cercetării noastre. Există deja în literatura de specialitate asemenea lucrări, tratatul lui Jesus Huerta de Soto¹ fiind un exemplu. Consistența principalelor explicații moderne oferite fenomenelor ciclice (și mai ales crizelor recurente), grupate pe două axe cauzale mari, piața și statul, reprezintă preocuparea majoră a acestui studiu. Erudiția joacă un rol secund în acest demers.

Modul în care am formulat problema centrală a tezei – statul sau piața văzute drept cauze sau soluții ale ciclului economic – aduce în prim plan un alt aspect, acela legat de existența unei formulări coerente a unei apărări a pieței, îndeobște „creditate” cu generarea fenomenelor ciclice. Datorită faptului că singura școală de gândire economică ce a formulat o teorie coerentă în acest sens este Școala austriacă, ne vedem obligați să prezentăm mai detaliat raționamentele acestor economiști, îndelung neglijați de curentul mainstream.

Luarea în serios a economiei austriece nu are legătură cu recuperarea vreunei tradiții neglijate de istoria gândirii economice, nici cu erudiția (care am spus că nu e preocuparea noastră principală), ci căutarea adevărului. Indiferent de opinia celui care

¹ Vezi Jesus Huerta de Soto, *Dinero, Credito Bancario y Ciclos Economicos*, Union Editorial, Madrid, 1998. **Pentru simplificarea citărilor, vom prelua modelul modern, însă nu vom indica data apariției operei ci doar titlul acesteia, plasând citarea completă la finalul lucrării, în bibliografie.**

scrie aceste rânduri, teoria austriacă merită discutată și mainstreamul (susținătorul teoriei opuse și în acest domeniu, al ciclului) îi este dator cu un răspuns, altul decât tăcerea disprețuitoare. Dacă austriecii au dreptate, neglijarea operei lor are consecințe grave pentru soarta civilizației: nici o încercare de îmbunătățire a situației actuale, oricât de altruistă și de bine intenționată, nu are șanse de reușită. În cuvintele fataliste ale unuia dintre giganții acestei Școli, „truth persists and works, even if nobody is left to utter it.”² Contribuția lucrării stă înaintea de toate în punerea într-un tot coerent a progreselor înregistrate în ultimul timp în teoria economică în general și a ciclului în special, progrese care sunt răspândite într-o mulțime de studii disparate, de specialitate sau nu, precum și în aplicarea aparatului teoretic obținut pentru a explica o serie de crize concrete a căror dezbateră i-a preocupat pe economiști în ultima vreme. În ultimă instanță, miza majoră în lupta pentru păstrarea civilizației nu este aceea de a furniza descoperiri spectaculoase, ci preluarea de către noile generații a moștenirii valoroase a trecutului. Această moștenire este de fapt cheia oricărui progres, mare sau mic; altfel ar trebui să fim pregătiți să argumentăm că ignoranța este cheia progresului. Obsesia originalității și neglijarea adevăratei datorii a unui intelectual au dus la apariția pe bandă de pseudo-teorii și de pseudo-savanți. Iată cum exprimă această idee un savant:

„The danger is not that a new generation of intellectuals cannot add anything new or better to the stock of knowledge inherited from the past, but rather that it will not, or only incompletely, relearn whatever knowledge already exists, and will fall into old errors instead”. Rolul celui care caută știință este „to hold onto and restate long-ago established insights and repair a few errors within a fundamentally complete intellectual edifice. [...] this ... was in fact the rarest and highest possible intellectual achievement.”³

Dacă am fi scris această lucrare în 1997, ea nu s-ar fi deosebit fundamental de una scrisă în 1967 sau 1950, bineînțeles cu excepția părții aplicate. Abordarea mainstreamului, susținător al explicației crizelor în termeni de piață liberă și agregate, ar fi fost în mare aceeași (nici azi nu avem în acest compartiment decât variații pe aceeași temă), iar teoria austriacă a ciclului a rămas practic neschimbată din momentul în care a

² Ludwig von Mises, *The Historical Setting of the Austrian School of Economics*. Fraza citată încheie studiul.

³ Citatul este din introducerea scrisă de Hans-Hermann Hoppe la cartea lui Murray N. Rothbard, *The Ethics of Liberty*, p. xvii.

fost formulată pentru prima dată de Ludwig von Mises în a doua ediție a tratatului său *The Theory of Money and Credit* (1921).

Contribuțiile austriece majore de după Mises, contribuții care, în opinia noastră necesită o rescriere a tratatelor fundamentale ale Școlii⁴, au apărut după celebra dispută privind „dezomogenizarea” lui Mises de Hayek inițiată de Joseph Salerno. Redescoperirea și punerea în adevărata lumină a contribuției capitale a lui Mises – teoria calculului economic – a declanșat o adevărată reevaluare a viziunii tradiționale, rezultatul fiind așezarea întregii paradigme austriece pe un fundament mult mai solid. Progrese substanțiale au fost făcute în analiza echilibrului, teoria erorii, epistemologie, teoria dobânzii, teoria bunăstării, ca să numim doar câteva domenii. Din păcate, deși au fost publicate mai multe lucrări generale de economie⁵, nici una nu a făcut edificiul economiei prin luarea în considerare a uriașilor pași înainte făcuți recent. Integrarea explicită, în principal în explicația evoluțiilor ciclice din economie, a contribuțiilor lui Huelsmann, Salerno și Dan Cristian Comănescu, reprezintă miza fundamentală a lucrării noastre.⁶

⁴ Ludwig von Mises, *Human Action: A Treatise on Economics*; Murray N. Rothbard, *Man, Economy and State*.

⁵ Printre alții, George Reisman, *Capitalism*, Jameson Books, Ottawa 2000 (ediția revizuită nu încorporează progresele mari de după apariția ediției originale [1996]); și două texte introductive recente: Gene Callahan, *Economics for Real People*, Ludwig von Mises Institute, Auburn, 2002; David Gordon, *An Introduction to Economic Reasoning*, Ludwig von Mises Institute, Auburn, 2000.

⁶ Am făcut mențiune puțin mai înainte de tratatul cuprinzător dedicat teoriei ciclului elaborat de Huerta de Soto, o operă de o erudiție extraordinară, cu multe contribuții, cu siguranță cea mai vastă trecere în revistă a teoriei ciclului de la Mises la Rothbard. Din păcate, nici măcar în de Soto nu sunt prezente corecțiile de care am vorbit, motiv pentru care, pe alocuri, tratatul este depășit sau eronat. Având în vedere legăturile strânse dintre austriecii contemporani (și, ne permitem să spunem, prietenia dintre de Soto și Huelsmann, evidentă și din recenziile mai mult decât favorabile ale ultimului), nu găsim altă explicație pentru omisiunile din tratatul economistului spaniol decât puternica influență exercitată asupra sa de ideile hayekiene. Acest atașament față de Hayek, generat, poate și de susținerea de care s-a bucurat de Soto din partea laureatului Nobel, i-a obturat uneori înțelegerea unor lucruri capitale, așa cum este recuperarea de către Salerno a demonstrației misesiene originare a imposibilității calculului economic în socialism în termeni de drepturi de proprietate; superioritatea analizei generale misesiene în termenii acțiunii personale și drepturilor de proprietate față de imprecizia și inutilitatea “economiei informației” susținute de Hayek; revoluția din teoria echilibrului realizată de Huelsmann.

Cele de mai sus nu trebuie luate ca o lipsă de considerație față de contribuțiile lui de Soto, unul dintre liderii Școlii austriece contemporane, ci ca o luptă împotriva erorii, nu a persoanei. Această tăcere politicoasă a adus mult rău economiei. Ca să nu dăm decât un exemplu: critica socialismului a avut enorm de suferit ca urmare a reformulării argumentului misesian (*imposibilitate* a alocării raționale a resurselor, consecință logică a abolirii *proprietății* în socialism) de către Hayek în anii ‘30 ai secolului trecut (socialismul nu e literal imposibil, ci doar mai puțin eficient din cauza dificultăților cu care se confruntă comitetul central de planificare în a prelucra *informațiile* din economie) și a tăcerii continue a lui Mises, fost profesor și prieten o viață cu Hayek. 60 de ani au trecut până când, în 1990, mesajul misesian a fost din nou descoperit de Salerno (în postfața scrisă de el la articolul lui Mises din 1920!).

2. Structura lucrării

O primă considerație, decisivă pentru conturarea structurii lucrării, a fost deja menționată: intervenția guvernamentală sau proprietatea privată ca repere în căutarea originii și soluțiilor fluctuațiilor.

În prima parte, cea dedicată pieței libere și economiei austriece ca singură reprezentantă a acestui demers, înainte de a ne angaja în analiza fenomenelor ciclice propriu-zise (*capitolul al treilea*), vom face o descriere pe scurt a funcționării generale a economiei (*capitolul al doilea*). Cel puțin trei rațiuni ne îndeamnă să procedăm astfel: în primul rând avem posibilitatea de a prezenta câteva concepte cheie (coerența structurii producției, rolul timpului și al ratei dobânzii, acumularea de capital și locul intermediarilor financiari - băncile, piața de capital și societățile de asigurări - în acumulare etc.), fără de care înțelegerea lanțului logic din teoria ciclului ar fi mult îngreunată; în al doilea rând, teoria economică are un caracter legat: nimeni nu poate fi bun într-un singur compartiment al ei, și aceasta pentru că pretutindeni intervin elemente din alte compartimente⁷; al treilea motiv ține de faptul că teoriile keynesiste și intervenționiste în general leagă întotdeauna ciclul de două fenomene economice mai generale (șomajul și inflația), care nu pot fi discutate decât într-un asemenea context.

Expunerea va continua cu prezentarea pe larg a teoriei austriece a fluctuațiilor, cu care vom încheia prima parte.

Abordarea noastră, prin excelență teoretică, necesită atât o justificare a ei, cât și o critică a abordării mainstream concurente, empiriste. Am avut ezitări cu privire la locul potrivit pe care această parte epistemologică ar trebui să-l ocupe în structura lucrării. Până la urmă am hotărât să abandonăm tradiția plasării considerațiilor privind procedura corectă de căutare a adevărului la începutul unui studiu și să le așezăm după ce am spus o bună parte din ce aveam de spus. Această abordare ar avea o serie de avantaje:

- evită confruntarea directă, frontală a celui care citește cu o parte mai dificilă⁸;

⁷ Iată un exemplu: “Il est impossible d’étudier le travail et les salaires sans étudier implicitement le prix des marchandises, le taux d’intérêt, le profit et la perte, la monnaie et le crédit, et tous les autres problèmes majeurs.” (Mises, *L’Action Humaine*, PUF, Paris, 1986, p. 921-922).

⁸ Poate că tratatul lui Mises (*Human Action*) ar fi fost citit de mai multă lume dacă n-ar fi început cu o parte greoaie de metodă, întinsă pe 200 de pagini.

- răspândirea empirismului a generat opinia inutilității considerațiilor despre metodă;

- abordarea teoretică, a priori, este prezentă, lucrează implicit în părțile „concrete” de dinainte. Cititorul poate vedea mai întâi capacitatea metodei praxeologice de a da rezultate pe care el însuși le consideră relevante și se poate familiariza cu modul de a construi raționamentele, fapt care îi facilitează înțelegerea discuției epistemologice ulterioare⁹.

Discuția teoriilor mainstream ale ciclului economic va fi făcută în *capitolul al patrulea*. *Capitolul al cincilea* va cuprinde aplicații concrete, ilustrări ale capacității explicative a aparatelor teoretice detaliate în partea generală. Gravitatea crizelor face imperios necesară o discuție asupra soluțiilor posibile pentru eliminarea acestor fenomene sau pentru reducerea efectelor lor catastrofale. Aceste probleme vor fi abordate în *capitolul al șaselea*, dedicat concluziilor.

3. Mulțumiri

Această lucrare n-ar fi ajuns niciodată în forma potrivită pentru a fi prezentată public fără sprijinul de care autorul s-a bucurat, nemeritat, din partea unui mare număr de persoane. O parte din aceste datorii sunt atât de mari încât trebuie să fie numite.

Prima persoană căreia îi datorez mulțumiri este doamna profesor doctor Sorica Sava, conducătorul tezei. Fără încurajările dânzei, fără răbdarea și înțelegerea nemărginite cu care m-a însoțit și binecuvântat pe tot parcursul perioadei de elaborare a lucrării, cu siguranță nu aș fi astăzi în situația de a susține această teză. Mai datorez două lucruri doamnei profesoare: dragostea pentru cercetarea fundamentală și pentru pregătirea economică fundamentală (ceea ce se numește îndeobște teorie) și pasiunea pentru istoria

⁹ Ca să spunem altfel același lucru, procedura preferată de noi e asemănătoare discursului lui Pavel în fața elinilor la Atena: începe cu ce știau ei, cu zeii și apoi ajunge la înviere și la Hristos. Dacă ar fi început direct cu învierea, nu l-ar fi ascultat nimeni. Această „strategie” nu face concesii de la adevăr de dragul „promovării” unei idei, rezultatul fiind, compromiterea totală și definitivă a ideii. Cum observă Mises, „one may not make the way to liberal thinking easier for anyone, for what is of importance is not that men declare themselves liberals, but that they become liberals and think and act as liberals.” (Mises, *Liberalism*, The Foundation for Economic Education, Irvington-on-Hudson, New York, 1985, p.200). Aceasta nu înseamnă, însă, să pui obstacole inutile în calea înțelegerii. Ce ar fi într-adevăr de condamnat ar fi absența învierii sau metodei sau proprietății private din discurs de dragul câștigării de adepti.

gândirii economice. Nu e puțin lucru într-o vreme dominată de expertul mărginit, însă celebru, care nu a pus niciodată mâna pe un Smith sau Friedman sau Mises, însă care știe ceva despre calcularea prețului după costul marginal în echilibru pe piața energiei și e la curent cu detaliile de culise din ministerul de resort sau de la partidul de guvernământ.

Datorez enorm, de asemenea, unui grup de oameni extraordinari, participanți la seminarul de teorie austriacă din București, al cărui lider este Dan Cristian Comănescu. Dacă ar fi scris mai mult, atunci cu siguranță ar fi fost cel mai citat economist din această lucrare. Ar trebui să spun încă de pe acum că foarte multe din ideile din acest studiu sunt conturate pe parcursul discuțiilor pe care le-am avut ani îndelungați în cadrul seminarului și că o parte din „tradiția orală” a seminarului este prinsă aici. Nu credem că greșim atunci când afirmăm că grupul de austrieci din București este cel mai puternic din Europa (intelectual cu siguranță, probabil că și numeric), și acest lucru îl datorăm în primul rând acestui Mercier de la Riviere al nostru.¹⁰

Mulțumesc și colegilor de la Facultatea de Relații Economice Internaționale din cadrul Academiei de Studii Economice, precum și celor de la Institutul European din România pentru atmosfera deosebită din aceste instituții.

¹⁰ Amândoi sunt creatori de școală și amândoi au scris puțin. Asemănările se cam opresc aici, cu o singură excepție: acordul asupra relevanței filosofiei dreptului natural pentru științele sociale.